

A Magyar Nyelvben ZOLTÁN ANDRÁS több szöfejtését is olvashatjuk. Széles körű nyelvtudása természetes módon készteti etimológiák megírására. Könyvében van egy tudománytörténeti fejezet is. Hadrovics Lászlóról, Kniezsa Istvánról, Kiss Lajosról olvashatunk visszaemlékezést. Időszerű volt a megnevezettekről szólni azért is, mert egyre zsugorodik azoknak a száma, akik személyesen még ismerhették őket. Vette magának a fáradságot arra is, hogy kijavítsa a ZAICZ GÁBOR nevével fémjelzett Etimológiai szótár bizonyos pontatlanságait. Ez is filosz természetére, precizítására vall.

Hivatkozott irodalom

- KISS JENŐ – PUSZTAI FERENC szerk. 2003. *Magyar nyelvtörténet*. Osiris Kiadó, Budapest.
 KISS JENŐ – PUSZTAI FERENC szerk. 2018. *A magyar nyelvtörténet kézikönyve*. Budapest, Tinta Könyvkiadó.
 ZAICZ GÁBOR főszerk. 2006. *Etimológiai szótár: Magyar szavak és toldalékok eredete*. Tinta Könyvkiadó, Budapest.

KISS JENŐ

ELTE Eötvös Loránd Tudományegyetem

Komáromi Csipkés György, Anglicum Spicilegium – Angol tallózás, 1664.

Hasonmás kiadás fordítással. Fordította: C. VLADÁR ZSUZSA. Szerkesztette, kísérő tanulmányokkal és jegyzetekkel ellátta: BALOGH ROLAND JÓZSEF, STARČEVIĆ ATTILA, C. VLADÁR ZSUZSA. ELTE Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézet – Magyar Tudományos Akadémia Könyvtár és Információs Központ, Budapest, 2023. 259 oldal

„Az angol könyvekkel jól felszerelt könyvtárakra az irigy halál les” – írja több mint háromszázötven évvel ezelőtt KOMÁROMI (C. VLADÁR ZSUZSA fordításában), miközben könyve ajánlásában támogatóit és leendő olvasóit arról igyekszik meggyőzni, hogy érdemes angolul tanulni. Ez a nyelv nemcsak Magyarországon volt jószerével ismeretlen, egész Európában kevéssé számított a „fontos” nyelvek közé. Az érdeklődés Anglia iránt protestáns körökben növekedett meg a 17. században, a szellemi és esetenként személyes kapcsolatok több szálon fonódtak, de szinte mindig az egyetemi peregrinációhoz kapcsolódtak. Komáromi is ilyen módon jutott el Angliába az 1650-es években, utrechti tanulmányai végeztével. Több mint tíz évvel később, immáron debreceni lelkészként és tanárként diákjai számára írta meg – természetesen latin nyelven – angol nyelvtani vázlatát, amelyből mindössze egyetlen példány maradt fenn, és amely mostantól magyar nyelven is olvasható.

A 259 oldalas műből 138 oldalt tesz ki maga az Anglicum Spicilegium, KOMÁROMI munkájának hasonmás kiadása minden lap verso oldalán, valamint vele szemben a recto oldalon C. VLADÁR ZSUZSA fordítása, a szöveghez fűzött lábjegyzetekkel. A fordítás filológiai kiváló munka, a jegyzetek pedig valóban csak azt magyarázzák, amit ebben a formában szükséges magyarázni. A főszöveget megelőzi egy nagyon hasznos és informatív, szakmailag kitűnő bevezető tanulmány, melyet BALOGH ROLAND JÓZSEF, STARČEVIĆ

ATTILA és C. VLADÁR ZSUZA együtt jegyeznek, valamint egy kisebb monográfiával felérő, 50 oldalas tanulmány STARČEVIĆ ATTILÁTÓL, amelyben a korai újangol (azaz a 16–18. század angol nyelve) hangrendszerét, de főleg annak KOMÁROMI által adott értelmezését mutatja be.

A bevezető tanulmány (I. Komáromi Csipkés György és az *Anglicum Spicilegium*) rövid áttekintést ad a szerző életéről és munkásságáról, valamint az *Anglicum Spicilegium*nek abban elfoglalt helyéről; ismerteti továbbá a grammatika keletkezéstörténetét, beleértve ebbe a 17. századi angol–magyar kapcsolatok bemutatását. Itt található a bibliográfiai leírás, tartalmi ismertetés és elemzés, a lehetséges források kérdésének tárgyalása, valamint a fordítói előszó. Ugyanitt található még egy ötoldalas áttekintés STARČEVIĆ ATTILÁTÓL a korai újangol nyelv hangrendszeréről. Ezzel kapcsolatban csak annyit jegyeznénk meg, hogy egyrészt talán természetesebb helye lett volna az 53. oldalon kezdődő második fejezetben, másrészt mivel ténylegesen csak a hangrendszerről szól, kissé megtéveszti az olvasót a címe (A korai újangol kor rövid nyelvtörténeti ismertetése), hiszen nincs benne szó morfológiáról, szintaxisról, szókészletről, nyelvjárásokról.

A második tanulmány (II. Mit tudunk meg Komáromitól a korai újangol kiejtéséről?) részletesen tárgyalja a Komáromi által adott leírásokat az angol hangokról, a betűhang megfeleltetésekről, valamint rekonstruálja azt a hangrendszert, amelyet KOMÁROMI maga nem foglal össze, de amelyet leírása alapján az olvasó képes felállítani. A szerző (STARČEVIĆ ATTILA) angol nyelvtörténész, aki ebben a fejezetben nagyon érdekes feladatra vállalkozik – hiszen szigorúan véve nem angol nyelvtörténeti adatokat kell elemeznie –, és ezt kiválóan abszolválja. Érdekes lett volna (bár igazságtalan dolog volna ezt elvárni), ha felhívja a figyelmet a magyar és az angol hangrendszerben szinte párhuzamosan zajló változásokra, amelyek a hosszú magánhangzókat érintették ([e:] > [i:] számos magyar nyelvjárásban, [ɛ:] > [e:] a nyelvjárások többségében, illetve az [ɛ:] és az [e:] részleges záródással járó diftongizációja több nyelvjárásban).

A főszöveget követően a művet egy angol nyelvű összefoglalás zárja (IV. *Anglicum Spicilegium: The Essentials*). Ez nyilván fontos, hiszen legalább ilyen formában elérhetővé kell tenni az eredményeket a nemzetközi tudományosság, különösen az anglisztika számára is.

Sem az érdeklődő, sem a kifejezetten hozzáértő olvasónak nem marad hiányérzete. Van, ahol kisebb pontatlanságokat vélhetünk fölfedezni: a 36. oldalon nem világos, hogy Oxford milyen értelemben volna Kelet-Anglia, a 39. oldalon perfektív igemódról olvasunk igeidő helyett. A 217. oldalon KOMÁROMI szövegéhez fűzött lábjegyzet már kifejezetten kilóg a tudománytörténeti megközelítésből: „Komáromi nem veszi észre, hogy az angolban csak két igeidő van (present and non-present/past), de a past perfect nem igeidő, hanem aspektus, amely vegyül a múlt idővel”. Egyrészt az aspektus kategóriája a nyelvtani leírásokban KOMÁROMI idejében még egyáltalán nem létezett, ezeket a különbségeket mindig az idő kategóriája alatt tárgyalták. Másrészt egy olyan formális lehatárolást kér számon rajta, ami a 20–21. század elméletileg képzett nyelvészei számára magától értetődő, a 17. században azonban nem volt az.

A 47. oldalon szó szerint megtalálható a főszövegben egy szakasz, amely a 229. oldalon KOMÁROMI szövegéhez fűzött 158. lábjegyzetként is olvasható (és a 47. oldalon tévesen *enyém* áll *övé* helyett). Itt a birtokos *-s* toldalékról van szó, amelyről KOMÁROMI ezt írja: „a birtokos eset jele, amely a *his*, *övé* névmásból van összevonva, mint *mans life*,

mintegy *man his life, homo eius vita*” (C. VLADÁR ZSUZSA fordítása). A szerzők ehhez ezt a megjegyzést fűzik: „Az a gondolat, hogy a birtokos szerkezetet jelölő végződés a birtokos névmásból származik, a magyarral kapcsolatban általános nézet volt a grammatikusoknál”, majd példákat is adnak PERESZLÉNYI PÁL grammatikájából (a grammatika azonban nem szerepel a bibliográfiában, ahogyan SZENCZÉ sem). Mindebben teljesen igazuk is van; pusztán az érdekesség kedvéért ehhez hozzá lehet tenni, hogy a középangolban és a korai újangolban valóban létező szerkezet volt az ún. *his*-genitívusz, mivel a hangsúlytalan szótagokban rendszeres *h*-törlés és a magánhangzó-gyengülés(ek) következtében egy *the kinges son* és egy *the king his son* ’a király fia’ típusú frázis egyformán hangzott. Egy idő után a nőt jelentő főneveknél újraelemzés következtében megjelent a *his* helyén a *her* (tehát korábbi *the queen his son* helyett *the queen her son* ’a királynő fia’). Ez a szerkezet, amely legalábbis a *his* alakkal egyszerű írásvariáns volt, marginális maradt és később teljesen ki is veszett a nyelv főbb változataiból (a jelenséghez l. LASS 1999: 146).

A könyv a fentebb jelzett kisebb hiányosságok ellenére is nagyon értékes és gazdag munka; mind a szakma, mind az érdeklődőbb közönség találhat benne bőven újdonságot és további gondolkodásra serkentő részleteket. A kiállítása igen gondos formailag is; kifejezetten jó kézbe venni, igényes munka. Öszintén reméljük, hogy sokan fogják forgatni, és hozzá fog járulni a nyelvtudomány története iránti érdeklődés növekedéséhez.

CSER ANDRÁS

Pázmány Péter Katolikus Egyetem

KÜLÖNFÉLÉK

LexikoNet 4 nemzetközi tájszótár-készítői konferencia

2024. október 4-e és 5-e között Budapesten került megrendezésre a LexikoNet 4 nemzetközi konferencia, mely a német nyelvjárások lexikográfiai feldolgozásának, szótárainak biztosított prezentációs felületet. Az Eötvös Loránd Tudományegyetem Germanisztikai Intézete – a Magyarországi Német Tájszótár (Wörterbuch der Ungarndeutschen Mundarten, WUM) és az Ausztriában fellelhető bajor nyelvjárások szótárának (Wörterbuch der bairischen Mundarten in Österreich, WBÖ) együttműködésének keretében – első alkalommal szolgált a német tájszótárak fórumának a házigazdjaként. A rendezvény a magyarországi német tájszótár-projekt részeként, az Országos Tudományos Kutatási Alap támogatásában valósult meg (OTKA projektszám: 142914).

A kétnapos rendezvényt Komlósiné Knipf Erzsébet, a budapesti Svájci Nagykövetség képviselőjében Jean-François Paroz, valamint a budapesti Osztrák Kulturális Fórum igazgatója, Christian Autengruber nyitotta meg. Az első szekcióban PHILIPP STÖCKLE és ANDREAS HERMANN az Ausztriában fellelhető bajor nyelvjárások szótárát (Wörterbuch der bairischen Mundarten in Österreich – WBÖ) mutatta be, a további előadók közül Felicitas Erhard (Bayerisches Wörterbuch), Manuel Raaf (Bayerns Dialekte Online), MECHTILD